**Concepte și tendințe actuale în abordarea individualizată a copilului cu cerințe educative speciale**

Autor: prof. înv.preșc. Constantinescu Cristina
Grădinița cu program prelungit ”Dumbrava Minunată” Nr. 18 Brașov

Educaţia este un drept fundamental al omului! Astfel, educaţia incluzivă, care are ca principiu fundamental - un învăţământ pentru toţi, se constituie ca un deziderat şi o realitate ce se concretizează în practici bune în întreaga lume. Educaţia incluzivă se defineşte ca fiind un proces continuu/permanent de perfecţionare a instituţiei de învățământ, cu accesarea eficientă a resurselor (materiale, umane,de timp), care asigură și stimulează participarea la procesul educațional a tuturor copiilor, în conformitate cu particularitățile de dezvoltare și potențialul acestora.

Abordarea individualizată se referă la politicile și practicile educaționale orientate spre identificarea și punerea în valoare a punctelor forte ale copiilor. Trecem astfel de la o abordare deficitară, care pune accentul pe probleme și patologii, la abordarea din perspectiva a ceea ce poate si reușește mai bine individul. Instituțiile care lucrează cu copiii și pun accentul pe furnizarea eficientă de servicii, concentrându-se pe ceea ce e în neregulă cu copilul și mai puțin, sau deloc, pe ceea ce poate, conduc la apariția unor sisteme de protecție și îngrijire punitive și stigmatizatoare în abordări. O revizuire a literaturii de specialitate sugerează că abordarea individualizată este o viziune filozofică generală, care este aplicată în domeniile de bază ce vizează copilul și necesitățile lui, inclusiv în educație, și aplicarea căreia este în beneficiul copiilor prin: influențarea gradului de implicare a lor în programele/serviciile de suport; creșterea eficacității intervențiilor și crearea rețelelor de sprijin multidisciplinar; implicarea și responsabilizarea familiilor în valorificarea punctelor forte ale propriilor copii.[1]

Abordarea individualizată este strâns legată de principiul respectării interesului superior al copilului, ceea ce presupune că toate intervențiile care vizează copilul se vor face cu luarea în considerare a ceea ce este esențial în beneficiul copilului. Conceptele de bază aferente acestei abordări sunt: identificarea și intervenția timpurie, abordarea holistică, centrarea pe copil.

În contextul dezvoltării educației incluzive și a diferitelor modele de incluziune a copiilor cu cerințe educaționale speciale, un rol extrem de important îl au *identificarea și intervenția timpurie.* Identificarea se referă la detectarea unor probleme, reale sau potențiale, privind dezvoltarea copilului de la cele mai mici vârste (probleme comportamentale, de dezvoltare emoțională, intelectuală). Subiectul se referă la detectarea precoce a debutului timpuriu al acelor indicatori care induc ideea existenței unor tulburări sau deficiențe în dezvoltarea copilului. Identificarea timpurie atrage după sine necesitatea intervenției timpurii, care presupune crearea conexiunilor între furnizorii de servicii cu responsabilități în abordarea și asigurarea dezvoltării copiilor. Intervenția timpurie este definită ca un sistem de servicii medicale, sociale și psihopedagogice oferite copiilor pentru identificarea, evaluarea și asistența tulburărilor de dezvoltare și a riscurilor de apariție a acestora, în vederea stimulării dezvoltării fizice, motorii, senzoriale, inclusiv a vederii și auzului, dezvoltării cognitive, comunicative, sociale, psiho-emoționale și a celei adaptive. Intervenția timpurie trebuie să înceapă în familie, interacțiunea dintre părinți și copil fiind extrem de importantă. La fel de importantă este considerată experiența părinților în îngrijirea copilului, precum și sprijinirea părinților pentru a asigura sănătatea și siguranța copilului. Din

[1] Green B. L., McAllister C. I., Tarte J. M. The strengths-based practices inventory: A tool for measuring strengths-based service delivery in early childhood and family support programs. Families in Society, 85(3), 327–334, 2004.

această perspectivă, intervenția timpurie este un sistem conceput pentru a sprijini modelele familiale de interacțiune care promovează și determină buna dezvoltare a copilului.[2]

În accepțiunea Agenției Europene pentru Dezvoltarea Educației Speciale, intervenția timpurie este un complex de servicii/resurse pentru copiii mici și familiile lor, de activități/măsuri realizate cu scopul de a sprijini copilul/familia.[3] Deși există mai multe definiții emise de diferite entități, esența lor este aceeași: identificarea de la vârste cât mai timpurii a problemelor în dezvoltarea copiilor este crucială și sistemele trebuie să intervină, la fel de timpuriu, prin oferirea unei game largi de servicii de sprijin. Suportul este necesar de la primele etape de viață a copiilor cu tulburări de dezvoltare sau cu risc de apariție a acestora, iar implicarea părinților, familiei și a mediului în care se află copilul în intervenția timpurie trebuie să devină o normă de acțiune în abordarea copiilor și a necesităților lor. Identificarea și intervenția timpurie devin extrem de importante în abordarea copiilor cu dizabilități, deoarece constituie punctul de pornire în proiectarea și realizarea tuturor demersurilor ulterioare pentru abilitarea lor. Pentru mulți copii, identificarea dizabilității și direcționarea către serviciile competente se face abia după intrarea în sistemul de învățământ. Această abordare a intervenției timpurii este, în cele mai multe cazuri, unilaterală, deoarece nu se asigură multidisciplinaritatea intervenției, copiii cu dizabilități având nevoie, în egală măsură, de serviciile medicilor, psihologilor, pedagogilor, asistenților sociali, kinetoterapeuților, altor terapeuți88. Lipsa mecanismelor explicite și a serviciilor pentru depistarea și intervenția timpurie, precum și lipsa resurselor umane și materiale, afectează șansele de recuperare ale acestor copii, iar depistarea tardivă exclude șansele de intervenție timpurie – cea mai eficientă formă de răspuns la situația copiilor cu dizabilități.

Împreună cu identificarea și intervenția timpurie, un alt concept derivat din principiul individualizării este *abordarea holistică*, însemnând, la modul general, o viziune potrivit căreia personalitatea umană este considerată un construct multidimensional, bio-psiho-social, cu multitudinea de aspecte/fațete ce rezultă din această abordare: materiale și imateriale, conștiente și inconștiente, raționale și irațională.

Abordarea holistică presupune adoptarea unui model de educație care, adițional la componenta tradițională, academică, țintește dezvoltarea personalității copilului ca un tot întreg – cu emoții, abilități sociale, credințe spirituale, participare comunitară și inserție socială generală. Abordarea holistică în educație se bazează pe premisa că fiecare persoană își găsește identitatea, sensul și scopul în viață prin legăturile cu comunitatea, cu lumea naturală și cu valorile spirituale. Această viziune este tot mai frecvent abordată atât de factorii de decizie din educație, cât și de practicieni, pornind de la carențele educației: sistemele educaționale actuale nu garantează, în mod neapărat, un adult bine echilibrat și sănătos pe toate planurile, chiar dacă rezultatele lui școlare arată că a studiat toate materiile. În special, psihologii insistă asupra faptului ca modelele educaționale să ia în considerare persoana ca întreg și să contribuie la dezvoltarea, perfecționarea fiecărei părți a acestui întreg. Raționamentele de bază în susținerea acestei aserțiuni sunt următoarele[4]: emoțiile au impact asupra învățării, un copil care se simte încrezător și

---

[2] Guralnick M. J. Early intervention for young children with developmental delays: Contributions of the developmental systems approach. In: H. Sukkar, C.J. Dunst, & J. Kirkby (Eds.). Early childhood intervention: Working with families of young children, pp. 17-35. Oxon, UK: Routledge, 2017.

[3] Early Childhood Intervention Analysis of Situations in Europe. Key Aspects and Recommendations. Summary Report. European Agency for Development in Special Needs Education, 2005 https://www.european-agency.org/sites/default/ files/early-childhood-intervention-analysis-of-situations-in-europe-key-aspects-and-recommendations_eci_en.pdf

[4] Holistic Teaching: 20 reasosns Why Educators Should Consider a Student'sEmotional Well-Being http://www.opencolleges.edu.au/informed/other/holistic-teaching-20-reasons-why-educators-should-consider-a-students-emotionalwell-being/

sănătos va fi mai în măsură să audieze o prelegere sau să însușească un material nou, dacă starea emoțională a lui la momentul învățării este echilibrată; învățarea nu se referă doar la achiziționarea de cunoștințe, cunoștințele trebuie să fie aplicate la viața reală; sănătatea emoțională este crucială pentru succesul învățării, în cazul apariției unor probleme emoționale (depresie, anxietate etc.), este afectată capacitatea persoanei de a-și manifesta competențele; creativitatea este necesară pentru inovare, creativitatea nu poate fi exprimată decât dacă starea de spirit a individului este de așa natură încât va fi capabil să aplice cunoștințele într-un mod innovator.

Abordarea holistică este foarte indicată pentru copiii cu dizabilități de învățare. Este vorba despre diferențele în potențialul de învățare: viteză, stil, productivitate etc. Procesul educațional care ia în considerare abilitățile (sau dizabilitățile) copiilor va fi adaptat la potențialul de învățare al acestora într-un mod care să ofere șanse egale pentru toți. Deoarece acest tip de tulburări/deficiențe necesită o abordare holistică, educația îi poate ajuta în reducerea frustrării și cultivarea încrederii în propriul potential. Abordarea holistică a dezvoltării copilului și a furnizării învățării capătă semnificații speciale în contextul educației incluzive. Astfel, potrivit UNESCO, dezvoltarea educației incluzive va viza, între altele, crearea și promovarea unei abordări holistice a educației care să garanteze că grupurile marginalizate și excluse sunt incluse în toate activitățile educaționale.[5]

*Centrarea pe copil* vizează abordarea potrivit căreia în toate intervențiile ce vizează copilul, cerințele individuale, interesele, preferințele, alegerile etc. vor fi prioritare și vor guverna toate acțiunile adulților în raport cu copilul, iar acțiunile adulților vor fi adaptate la nivelul de dezvoltare și punctele forte ale copilului. Învățarea centrată pe copil presupune o gamă largă de programe educaționale, experiențe de învățare, abordări instructive și strategii de suport educațional orientate spre satisfacerea nevoilor, intereselor, aspirațiilor copiilor. Pentru a realiza acest obiectiv, instituțiile de învățământ și personalul didactic au la dispoziție o multitudine de metode de la modificarea tehnologiilor de predare-învățare-evaluare până la modificarea integrală a conținutului învățării. Există câteva principii directoare în acest sens, care clarifică esența conceptului:

Toți copiii au dreptul la o educație care îi ajută să crească și să se dezvolte la maximum. Această premisă de bază este însăși esența conceptului centrării pe copil.

Fiecare copil este un individ unic și special. Respectiv, educația trebuie să țină seama de unicitatea copiilor, să țină cont de vârstă, potențial, temperament, stil de învățare etc.

Copiii sunt participanți activi la propria lor educație și dezvoltare. Aceasta presupune că ei ar trebui sa fie implicați în toate procesele aferente actului educațional care îi vizează. Sugestiile copiilor, preferințele, stilurile de învățare și interesele sunt luate în considerare în planificarea și implementarea practicilor educaționale.

Importanța învățării centrate pe copil derivă și dintr-o abordare societală mai largă, conform căreia societatea este din ce în ce mai interesată ca școala de toate nivelurile să ”producă” cetățeni integri, sănătoși fizic și spiritual, având cunoștințe și competențe care îi abilitează pentru viața independentă. Preocuparea pentru bunăstarea copiilor pe toate domeniile de dezvoltare este tot mai evidentă și atestă o conștientizare tot mai accentuată de către publicul larg. Învățarea centrată pe copil a apărut, cel mai probabil, ca răspuns la abordări tradiționale “centrate pe școală”, deoarece instituțiile sunt deseori organizate și gestionate în moduri care funcționează bine organizațional, dar care ar putea să nu reflecte

[5] Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. UNESCO, 2005. http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf

cele mai eficiente modalități de educare a copiilor. Adepții învățării centrate pe copil tind să schimbe tendințele anterioare de organizare a educației și să plaseze în centrul proceselor copilul, învățarea căruia devine obiectivul principal – adică toate considerațiile care nu îmbunătățesc sau facilitează în vreun fel învățarea vor deveni secundare.

Centrarea pe copil implică organizarea educației într-un mod în care copilul devine subiect al învățării: i se oferă oportunități de a conduce activități de învățare, de a participa activ la discuții, de a proiecta propriile trasee și moduri de învățare și a explora subiecte care îl interesează etc. Învățarea centrată pe copil presupune resetarea procesului, dar și a mediului educațional. De exemplu, aranjarea băncilor în cerc, semicerc sau în grupuri mici este considerată mult mai adecvată decât înșiruirea tradițională în rânduri, când copiii stau unii în spatele altora. La fel, practicarea experiențelor de învățare în alte locații decât sala de clasă și chiar școala este mai potrivită intereselor copiilor și facilitează învățarea.

Cercetătorii din domeniul educației consideră că în școala modernă nu există vreo una din cele două abordări în stare ”pură” – mai persistă centrarea pe învățător, dar și centrarea pe elev este tot mai considerată în procesul de proiectare și furnizare a educației.[6]

Conceptul centrarea pe copil este încă în dezvoltare, susținătorii acestuia fiind preocupați de definirea cât mai exactă a respectivei abordări. Până la moment, au fost identificate câteva caracteristici fundamentale: predarea și învățarea sunt ”personalizate”, ceea ce înseamnă că abordează cerințele speciale și necesitățile distincte de învățare, interesele , aspirațiile copiilor concreți; copiii progresează în educație atunci când li se demonstrează ca au dobândit cunoștințele și abilitățile pe care le așteaptă; există o mare doză de flexibilitate în procesul de învățare: copiii pot învăța ”oricând și oriunde”, adică în afara clasei tradiționale și a mediului școlar classic; copiii au oportunitatea de face alegeri în privința propriului parcurs de învățare și de a contribui la proiectarea experiențelor de învățare.

Bibliografie:

1. Early Childhood Intervention Analysis of Situations in Europe. Key Aspects and Recommendations. Summary Report. European Agency for Development in Special Needs Education, 2005 https://www.european-agency.org/sites/default/ files/early-childhood-intervention-analysis-of-situations-in-europe-key-aspects-and-recommendations_eci_en.pdf
2. Green B. L., McAllister C. I., Tarte J. M. The strengths-based practices inventory: A tool for measuring strengths-based service delivery in early childhood and family support programs. Families in Society, 85(3), 327–334, 2004.
3. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. UNESCO, 2005. http://unesdoc.unesco.org/ images/0014/001402/140224e.pdf
4. Guralnick M. J. Early intervention for young children with developmental delays: Contributions of the developmental systems approach. In: H. Sukkar, C.J. Dunst, & J. Kirkby (Eds.). Early childhood intervention: Working with families of young children, pp. 17-35. Oxon, UK: Routledge, 2017.
5. Holistic Teaching: 20 reasosns Why Educators Should Consider a Student'sEmotional Well-Being http://www. opencolleges.edu.au/informed/other/holistic-teaching-20-reasons-why-educators-should-consider-a-students-emotionalwell-being/
6. Nave B. Student-Centered Learning. Nine Classrooms in Action. Harvard EdCast, 2015

[6] Nave B. Student-Centered Learning. Nine Classrooms in Action. Harvard EdCast, 2015